นิยามของสัตว์ป่า

สัตว์ป่า (Wildlife) ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ให้คำนิยามไว้ว่า สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งตามสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำและให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตั๋วรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว

ที่มา : สวัสดิ์ โนนสูง.<u>ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม</u>.2543.

ประเภทของสัตว์ป่า

พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จำแนกสัตว์ป่าไว้ดังต่อไปนี้

1.สัตว์ป่าสงวน เป็นสัตว์ป่าหายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ จึงห้ามล่าหรือมีไว้ครอบครองทั้งสัตว์ที่ยังมีชีวิตหรือซากสัตว์ เว้นแต่กระทำเพื่อการศึกษาวิจัยทางวิชาการหรือเพื่อกิจการสวนสาธารณะโดยได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้เป็นกรณีพิเศษ สัตว์ป่าสงวนมี 15 ชนิด คือ

1.1 แรด หรือแรดชวา (Javan rhinoceros : *Rhinoceros sondaicus*) มีหนังหนา เล็บมี 3 กีบ ตัวผู้มีนอยาวไม่เกิน 25 เซนติเมตร สูง 1.60-1.75 เมตร หนักประมาณ 1,500-2,000 กิโลกรัม ตั้งท้องนาน 16 เดือน ตกลูกครั้งละ 1 ตัว ชอบอยู่ตามป่าดิบชื้น น้ำอุดมสมบูรณ์ เคยพบที่เทือกเขาตะนาวศรี จังหวัดระนอง พังงา และสุราษฎ์ธานี แต่เชื่อว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว

1.2 กระซู่ (Sumatran rhinoceros : Didermocerus sumatraensis) คล้ายแรดแต่เล็กกว่า คือ สูง 1.0-1.4 เมตร หนัก 900-1,000 กิโลกรัม หนังหนา มี 2 นอ ชอบอยู่ตามป่าเขาสูงทึบมีหนามรก พบตามป่ารอยต่อระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย แต่เหลืออยู่น้อยมาก

1.3 สมเสร็จหรือผสมเสร็จ (Malayan tapir : *Tapirus indicus*) จมูกและริมฝีปากยื่นคล้ายงวงสั้น ๆ ตาเล็ก ท่อนลำตัวมีสีขาว เท้าหน้ามี 4 กีบ ส่วนเท้าหลังมี 3 กีบ หนัก 250-300 กิโลกรัม ออกหากินตอนกลางคืน ชอบอยู่ตามป่าดงดิบที่รกใกล้ลำน้ำ ยังพบบนเทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาตะนาวศรี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และป่าดิบชื้นทางภาคใต้

1.4 เลียงผา หรือเยือง หรือกูรำ หรือโครำ (Serow : *Capricornis sumatraensis*) เป็นสัตว์จำพวกแพะ สูงประมาณ 1 เมตร ขนสีดำค่อนข้างยาว ออกหากินตอนเย็นและเช้ามืด ยังพบตามภูเขาหินปูนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติบางแห่งเท่านั้น

1.5 กูปรี หรือโคไพร (Kouprey : *Bos sauveli*) เป็นวัวที่สูง 1.7-1.9 เมตร หนัก 700-900 กิโลกรัม ปลายขาทั้งสี่ข้างมีสีขาว ปลายเขาแตกเป็นพู่แข็ง ส่วนปลายสุดโค้งบิดเวียนชี้ขึ้นทางด้านหน้า ตั้งท้องนาน 9 เดือน พรานพื้นบ้านพบครั้งสุดท้ายที่เทือกเขาพนมดงรัก อำเภอขุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. 2525 คาดว่าอพยพกลับไปในเขตแดนกัมพูชาแล้ว

1.6 ควายป่า หรือมหิงสา (Wild water buffalo : *Bubalus bubalis*) สูง 1.6-1.9 เมตร (ควายบ้านสูง 1.2-1.4 เมตร) หนัก 800-1,200 กิโลกรัม บริเวณอกระหว่างขาคู่หน้า

มีสีขาวรูปตัววี (V) อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง ตั้งท้องนาน 15 เดือน เมื่อ พ.ศ. 2536 พบเหลือเพียงแห่งเดียวในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จำนวนประมาณ 40 ตัว

1.7 สมัน หรือเนื้อสมัน (Schomburgk's deer : *Cervus schomburgki*) เป็นกวางที่มีเขาแตกเป็นหลายกิ่งสวยงามที่สุดในโลกและพบในประเทศไทยเท่านั้น เคยพบมากตามลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแถบจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา สมันตัวสุดท้ายซึ่งมีผู้เลี้ยงปล่อยที่วัดมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ตายไปเมื่อปี พ.ศ. 2481 แต่ที่ยังกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าสงวนก็เพราะไม่ต้องการให้เคลื่อนย้ายซากหรือเขาออกนอกราชอาณาจักร

1.8 ละอง หรือละมั่ง (Eld's deer : *Cervus eldi*) เป็นกวางที่สูง 1.2-1.3 เมตร หนัก 95-150 กิโลกรัม เขาโค้งเป็นวงออกทางด้านข้าง ปลายเขาบิดเข้าด้านใน โคนเขาด้านหน้าแตกกิ่งยื่นและตั้งขึ้น คาดว่ายังมีอยู่บริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ชายแดนไทย-กัมพูชา

1.9 กวางผา (Goral : *Naemorhedus griseus*) ลักษณะคล้ายแพะ เล็กกว่าเลียงผา สูงราว 50-70 เซนติเมตร หนักประมาณ 22-32 กิโลกรัม ขนสีน้ำตาล ขนกลางหลังเป็นริ้วสีดำ เขาสีดำ ออกลูกคราวละ 1-2 ตัว ยังมีพบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยและแม่ตื่น พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ติดต่อจังหวัดตาก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.10 เก้งหม้อ หรือเก้งดำ หรือเก้งดง (Fea's barking deer : *Muntiacus feai*) บริเวณหลังมีสีคล้ำกว่าเก้งธรรมดา คอสีขาว หนักประมาณ 22 กิโลกรัม ตั้งท้องนาน 6 เดือน หากินตอนกลางคืน มีพบอยู่ตามป่าจังหวัดตาก ราชบุรี ลงไปจนถึงสุราษฎร์ธานี

1.11 แมวลายหินอ่อน (Marble cat : *Pardofelis marmorata*) เป็นแมวขนาดกลาง หนัก 2-5 กิโลกรัม หูเล็กมน ลำตัวลายสีน้ำตาลอมเหลือง หางยาว ชอบอยู่ตามต้นไม้ หากินตอนกลางคืน ยังเหลือน้อยมากในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี

1.12 พะยูน หรือปลาพะยูน หรือปลาดูหยง หรือหมูน้ำ (Dugong or sea cow : *Dugong dugon*) เป็นสัตว์น้ำเค็มที่กินหญ้าทะเลเป็นอาหาร เลี้ยงลูกด้วยนม โตเต็มที่หนัก 280-380 กิโลกรัม ริมฝีปากบนยื่นคล้ายจมูกหมู หางเป็นสองแฉกแบนในแนวราบ ตั้งท้องนาน 1 ปี ออกลูกคราวละ 1 ตัว ยังพบที่หาดเจ้าไหม และเกาะลิบง จังหวัดตรัง ไม่เกิน 70 ตัว

1.13 นกกระเรียน (Sarus crane : *Grus antigone*) เป็นนกที่สูงใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือสูงประมาณ 1.50 เมตร ตัวสีเทาอมเขียว บริเวณหัวเป็นปุ่มสีแดงส้ม หากินเป็นคู่ตามหนองบึงใกล้ป่า ไม่พบมากว่า 20 ปีแล้ว มีแต่ที่อพยพมาอาศัยเป็นครั้งคราว

1.14 นกแต้วแร้วท้องดำ (Gurney's pitta : *Pitta gurneyi*) บริเวณส่วนหัวมีสีดำ ท้ายทอยสีฟ้า ท้องสีดำ หางสีน้ำตาล พบที่จังหวัดกระบี่และตรัง

1.15 นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร หรือนกเจ้าฟ้า หรือนกตาพอง (White-eyed river martin : *Pseudochelidon sirintarae*) เป็นนกตระกูลเดียวกับนกนางแอ่น สีดำเหลือบเขียวแกมฟ้า โคนหางมีแถบขาว รอบตาเป็นวงสีขาว ขนหางคู่กลางยื่นยาว เคยพบแห่งเดียวที่บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม ครั้งสุดท้ายพบเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2523 จึงคาดว่าจะสูญพันธุ์แล้ว

ที่มา : ราตรี ภารา.<u>ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</u>.2543.

2.สัตว์ป่าคุ้มครอง หมายถึง สัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองกำหนดไว้ เช่น กระทิง กระรอกบิน กวาง เก้ง ชะมด ชะนี ไก่ป่า นกยูง นกแร้ง นกเงือก งูสิง งูเหลือม ปูเจ้าฟ้า เป็นต้น ซึ่งกฎหมายไม่อนุญาตให้ล่าได้หรือมีไว้ในครอบครอง (ซึ่งรวมถึงซากของสัตว์ป่าสงวนหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง) หรือค้า เว้นแต่การกระทำโดยทางราชการเพื่อการศึกษา วิจัย การเพาะพันธุ์หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ หากผู้ใดครอบครองแต่เดิมให้นำมาขึ้นทะเบียนต่อป่าไม้อำเภอภายใน 90 วันนับแต่วันประกาศพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งแบ่งได้ 7 จำพวก คือ

1. สัตว์ป่าจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนมจำนวน 189 ชนิด
2. สัตว์ป่าจำพวกนก มี 181 ลำดับ 771 ชนิด
3. สัตว์ป่าจำพวกเลื้อยคลานมี 64 ลำดับ จำนวน 91 ชนิด
4. สัตว์ป่าจำพวกสะเทินน้ำสะเทินบกจำนวน 12 ชนิด
5. สัตว์ป่าจำพวกปลาจำนวน 4 ชนิด
6. สัตว์ป่าจำพวกแมลงมี 13 ลำดับ
7. สัตว์ป่าจำพวกไม่มีกระดูกสันหลังมี 13 ลำดับ

3.สัตว์ป่านอกประเภท หมายถึง สัตว์ป่าที่ไม่ได้อยู่ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และสัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองกำหนดไว้ ซึ่งสามารถล่าได้ภายนอกเขตป่าอนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1)

ที่มา : สวัสดิ์ โนนสูง.ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม.2543.

พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuaries)

ในปัจจุบันมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ารวมทั้งสิ้น 46 เขต รวมเนื้อที่ 20,459,098 ไร่ มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการสงวนและรักษาถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร หลบหนีศัตรู และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ ในการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีบทบัญญัติตาม พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ว่า

"เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่าก็กระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแบ่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น ต้องเป็นที่ดินที่มิได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง"

นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับประชาชนทั่วไปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เช่น

ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าทุกชนิด หรือเก็บหรือทำอันตรายแก่ไข่ หรือรังของสัตว์ป่า ยกเว้น เพื่อการศึกษาหรือการวิจัยทางวิชาการซึ่งต้องได้รับหนังสืออนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้

ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปครอบครองยึดถือที่ดิน หรือตัดโค่น แผ้วถาง เผา ทำลายต้นไม้หรือพฤกษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์ หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้น หรือเหือดแห้งหรือเป็นพิษต่อสัตว์ป่า

การเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของบุคคลซึ่งมิได้มีหน้าที่ทางราชการ จะต้องได้รับอนุญาตก่อน และเมื่อได้รับอนุญาตให้เข้าไปแล้วจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด

หลักเกณฑ์การกำหนดพื้นที่ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

จิระ จินตนุกูล (2528) ได้กล่าวถึงหลักการเลือกพื้นที่เพื่อจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าว่า ควรมีลักษณะ 5ประการ ดังนี้

- เป็นบริเวณที่มีสัตว์ป่าชุกชุม มีสัตว์ป่าชนิดที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์อาศัยอยู่ ในท้องที่บางแห่งแม้จะมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เพียงไม่กี่ชนิด แต่หากเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าที่คุ้มครองหายากหรือใกล้จะสูญพันธุ์ก็ถือเป็นเรื่องสำคัญ
- เป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำแหล่งอาหาร และที่หลบภัยของสัตว์ป่าอย่างเพียงพอ และเหมาะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า พื้นที่บางแห่งซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติพิเศษและเคยเป็นถิ่นที่อยู่ (Habitat) ของสัตว์ป่าที่หายาก ก็จำเป็นจะต้องสงวนและรักษาไว้ สำหรับโอกาสที่จะนำสัตว์ป่าเหล่านั้นกลับมาอยู่ตามธรรมชาติในถิ่นที่อยู่เดิมของมัน
- เป็นพื้นที่ซึ่งมีขนาดใหญ่พอสมควร และมีสภาพป่าหลายลักษณะอยู่ในผืนเดียวกัน เช่น ทุ่งหญ้า ป่าโปร่ง ป่าดงดิบ ฯลฯ ป่าไม้ที่ประกอบด้วยสภาพป่าหลายลักษณะ ย่อมจะสามารถอำนวยประโยชน์แก่สัตว์ป่าได้มากทั้งชนิดและจำนวน และถ้าหากพื้นที่เหล่านี้มีอาณาบริเวณติดต่อกันเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่มากขึ้นเท่าใด ก็จะยิ่งอำนวยประโยชน์ต่อสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ซึ่งจะสามารถอพยพเคลื่อนย้ายหากินไปตามฤดูกาลต่าง ๆ โดยปลอดภัยยิ่งขึ้น
- เป็นพื้นที่ที่ไม่อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งไม่ใช่ทบวงการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือพื้นที่ของทางราชการนั่นเอง
- เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนพอสมควรและถูกรบกวนน้อย ในสถานการณ์ปัจจุบันป่าไม้แทบทุกแห่งมักจะถูกรบกวนจากประชาชนไม่มากก็น้อย ป่าไม้ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนย่อมจะได้รับผลกระทบจากประชาชนน้อยกว่าที่อยู่ใกล้เมือง และจะมีผลต่อการดำเนินการในลักษณะเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในอนาคตเป็นอันมาก

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งแรกของประเทศไทย ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2508 ปัจจุบันมีเนื้อที่ 536,594 ไร่ หลังจากนั้นก็ได้มีการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แห่งสุดท้าย ที่ตั้งขึ้นได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดจันทบุรี มีเนื้อที่ 165,796 ไร่ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2541

ในจำนวนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้ง 46 แห่งของประเทศไทยนี้ มี 2 แห่ง ได้รับการประกาศ จากองค์การยูเนสโกให้เป็น ดินแดนมรดกทางธรรมชาติของโลก ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ได้รับประกาศเป็นทางการให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมื่อ พ.ศ. 2517 มีพื้นที่ประมาณ 2,000,000 ไร่ มีอาณาบริเวณครอบคลุม อ.ทองผาภูมิ กับ อ.สังขละบุรี ในจังหวัดกาญจนบุรี และ อ.อุ้งผาง จังหวัดตาก

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ได้รับประกาศเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. 2515 และประกาศขยายเพิ่มพื้นที่อีกใน พ.ศ. 2529 รวมพื้นที่ประมาณ 1,610,000 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร โดยครอบคลุม อ.บ้านไร่ และ อ.ลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ไปจนถึง อ.อุ้งผาง จังหวัดตาก

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้ง 2 แห่งนี้ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย มีป่าหลากหลายชนิด มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิดและสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ 21 ชนิด สัตว์ที่ถูกคุกคามอีก 65 ชนิด จึงนับเป็นแหล่งของทรัพยากรพันธุ์สัตว์ป่าที่มีค่ายิ่ง

เขตห้ามล่าสัตว์ป่า

เป็นพื้นที่ที่ให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ป่า เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งของความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ป่า แหล่งรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกที่ดี เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไป

สิรภัทร สืบค้า (2541) ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่ให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าไว้ดังนี้

"บริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการ หรือใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันแห่งใด รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจะกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดก็ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อได้มีการประกาศของรัฐมนตรีกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดแล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการต่อไปนี้

- ล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทนั้น
- เก็บหรือทำอันตรายแก่รังของสัตว์ป่าซึ่งห้ามมิให้ล่านั้น
- ยึดถือครอบครองที่ดิน หรือตัดโค่น แผ้วถาง เผา หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วม เหือดแห้ง เป็นพิษ หรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี หรือเมื่ออธิบดีได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นคราว ๆ ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ

ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานอื่นใดมีความจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ในการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานนั้นต้องปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ"

ปัจจุบันประเทศไทยมีเขตห้ามล่าสัตว์ป่ารวม 50 เขต รวมเนื้อที่ 2,655,644 ไร่

ที่มา : <u>ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุด พัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ</u>.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.2544.

ประโยชน์ของสัตว์ป่า

ประโยชน์ของสัตว์ป่าที่มีต่อมนุษย์ส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางอ้อมมากกว่าทางตรงทำให้ไม่ค่อยมองเห็นคุณค่าของสัตว์ป่าเท่าที่ควร ประโยชน์ของสัตว์ป่าที่มีต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีดังต่อไปนี้

1.เป็นอาหาร การนำเนื้อของสัตว์ป่ามาบริโภคได้กระทำมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนทำให้สัตว์ป่าหลายชนิดถูกมนุษย์ปรับปรุงพัฒนาจนกลายเป็นสัตว์เลี้ยงไป เช่น แพะ แกะ กระต่าย เป็นต้น สัตว์ป่าหลายชนิดที่มนุษย์ยังนิยมนำเนื้อมาใช้เป็นอาหาร เช่น หมูป่า เก้ง กวาง กระจง กระทิง วัวแดง นกชนิดต่าง ๆ ตะกวด แย้ อวัยวะของสัตว์ป่าบางอย่างยังนำมาดัดแปลงเป็นอาหารหรือใช้เป็นเครื่องยาสมุนไพร เช่น นอแรด กะโหลกเลียงผา เขากวางอ่อน เลือดค่าง กระเพาะเม่น อุ้งตีนและดีของหมี ดีงูเห่า เป็นต้น

2.ด้านเศรษฐกิจ ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่ได้จากสัตว์ป่ามีหลายรูปแบบ เช่น (1) จากการนำชิ้นส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ป่ามาซื้อขายกัน ซึ่งอาจเป็นหนัง (หนังจระเข้ หนังงูเหลือม หนังงูหลาม หนังตะกวด หนังเหี้ย) งา นอ และขน หรือจากการขายมูลสัตว์บางชนิด เช่น ค้างคาว (2) การจำหน่ายสัตว์ป่าที่น่ารักและมีความสวย

งาม เช่น นกต่าง ๆ ลิง ชะนี (3) รายได้จากการเปิดบริการเข้าชมสัตว์ป่า ณ สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นสวนสัตว์ปิด/เปิด และในปีหนึ่ง ๆ ยังทำรายได้ให้กับประเทศจากการนำออกจำหน่ายทั้งตลาดภายในและภายนอกประเทศจำนวนไม่น้อย

3.เครื่องใช้เครื่องประดับ อวัยวะบางอย่างของสัตว์ป่าสามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น หนังใช้ทำกระเป๋า รองเท้า เข็มขัด งา กระดูก เขาสัตว์ป่าใช้แกะสลักและทำเป็นด้ามมีด ด้ามเครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น

4.ด้านวิชาการ การค้นคว้าวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ที่ประสบผลสำเร็จและสามารถนำมาใช้กับคนได้ก็ด้วยการนำสัตว์ป่ามาทดลองก่อน เช่น ทดลองกับหนู กระแต ลิง เมื่อได้ผลจึงจะนำไปทดลองใช้กับคน การค้นคว้าวิจัยดังกล่าวโดยเฉพาะทางการเภสัชและการแพทย์ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของยา การผลิตวัคซีนต่าง ๆ ก็ยังคงอาศัยสัตว์ป่า หากไม่มีสัตว์ป่าสำหรับใช้ทดลองแล้ว อาจจะมีผลกระทบต่อคนได้ นอกจากนี้การศึกษาพฤติกรรมและการดำรงชีวิตของสัตว์บางชนิด ทำให้มนุษย์นำมาเลียนแบบและสร้างเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้

5.ด้านนันทนาการและด้านจิตใจ เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับจากสัตว์ป่าสามารถผ่อนคลายความตึงเครียด การท่องเที่ยวชมสัตว์ในสวนสัตว์ ทั้งสวนสัตว์เปิดและปิด อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จะเห็นคุณค่าจากความมีสีสันงดงาม ขับขานเสียงอันไพเราะ ลีลาการเดินของสัตว์ป่าที่สอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ขึ้น การท่องเที่ยวป่าเห็นหรือไม่เห็นสัตว์ป่า ล้วนเป็นเรื่องของนันทนาการและจิตใจทั้งสิ้น

6.การรักษาสมดุลของธรรมชาติ สัตว์ป่าจะเป็นตัวควบคุมสัตว์ป่าด้วยกันเองไม่ให้มีจำนวนมากเกินไป จึงมีประโยชน์ต่อการรักษาสมดุลธรรมชาติดังนี้ (1) ช่วยขจัดศัตรูพืชของมนุษย์ เช่น นกช่วยขจัดแมลงและหนอนที่เป็นศัตรูของพืช หากปริมาณนกที่ถูกมนุษย์ล่าไปเป็นจำนวนมากจะทำให้ศัตรูของแมลงลดลง ปริมาณแมลงจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลเสียหายแก่สภาพธรรมชาติและทรัพย์สินของมนุษย์ สัตว์ป่าจึงเป็นตัวควบคุมประชากรของแมลงให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสม (2) ช่วยทำลายศัตรูของป่าไม้ เช่น นกหัวขวาน นกไต่ไม้ กินแมลงและตัวหนอนตามลำต้นและกิ่งไม้ใหญ่ ตุ่น หนูผี จะกินหนอนที่ทำลายรากและลำต้นใต้ดิน (3) ช่วยผสมเกสรดอกไม้ เช่น นกกินปลี นกปลีกล้วย นกกาฝาก ค้างคาวกินน้ำหวานดอกไม้ โดยช่วยผสมเกสรดอกไม้ขณะที่กินน้ำหวานดอกไม้จากดอกหนึ่งไปยังอีกดอกหนึ่ง (4) ช่วยกระจายพันธุ์ไม้ โดยการกินผลไม้เป็นอาหารแล้วคายหรือถ่ายเมล็ดออกมาตามที่ต่าง ๆ ทำให้อัตราการงอกของเมล็ดพันธุ์ไม้ที่ผ่านกระเพาะและการย่อยของสัตว์เจริญงอกงามดียิ่งขึ้น สัตว์ป่าเหล่านี้ เช่น นกขุนทอง นกเงือก ค้างคาว ลิง ค่าง วัวแดง เป็นต้น (5) ช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยซากสัตว์ที่ตายแล้วหรือมูลของสัตว์ป่าทุกชนิดจะช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ต้นไม้ในป่าจะเจริญเติบโตได้ดีขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างดิน-น้ำ-ป่าไม้ เกิดความสมดุลธรรมชาติ ในที่สุดก็จะเกิดผลดีต่อมนุษย์

โทษของสัตว์ป่า

แม้ว่าสัตว์ป่าหลายชนิดจะให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ในขณะเดียวกันสัตว์ป่าบางชนิดก็ให้โทษต่อมนุษย์มากกว่าให้ประโยชน์ โทษของสัตว์ป่าที่มีต่อมนุษย์ได้แก่

1.ทำความเสียหายให้แก่พืชผลที่เกษตรกรได้ปลูกไว้ สัตว์พวกนี้จะก่อให้เกิดความเสียหายมากเมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นฝูง เช่น ค้างคาวจะทำลายสวนผลไม้หรือต้นไม้ให้ล้มตาย นกเอี้ยงทั้งฝูงเมื่อไปเกาะพักอาศัยบนต้นไม้บางชนิด (เช่น ขนุน) บ่อยครั้งเข้ามูลของมันจะทำให้ส่วนยอดและส่วนอื่น ๆ เสียหาย ต้นไม้ตายลงในที่สุด นอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่าประเภทอื่น ๆ เช่น หนูนา กระรอก กระแต นกเป็ดน้ำ นกชนิดอื่น ๆ และฝูงลิงกังออกมากินข้าวโพดของชาวบ้านที่ปลูกไว้รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันออกของจังหวัดตาก

2.ทำลายทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ใกล้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์จะลักลอบเข้าไปกินหญ้าที่เกษตรกรปลูกไว้ หากสัตว์ป่ามีปริมาณมากเกินไป จะทำให้ได้รับความเสียหาย อาหารของสัตว์เลี้ยงจะลดน้อยลง สัตว์พวกนี้ได้แก่ หนูนา กระต่ายป่า กวาง เป็นต้น ทำให้เกษตรกรหรือเจ้าของฟาร์มเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ต้องเสียเงินเป็นจำนวนมากในการทำรั้วป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าเข้าไปทำลาย

3.ทำลายต้นไม้ที่อยู่ในป่า ในช่วงที่อาหารตามธรรมชาติของสัตว์ป่าขาดแคลนลง ซึ่งอาจเนื่องมาจากฤดูกาลหรือปริมาณที่มากเกินไปของสัตว์ป่า สัตว์ป่าจะกัดกิน แทะเล็มเปลือกไม้ ต้นอ่อน ใบอ่อน และยอดอ่อนของต้นไม้เพื่อนำมาใช้เป็นอาหาร ทำให้ต้นไม้มีตำหนิ การเจริญเติบโตช้า โอกาสที่โรคและแมลงจะทำลายมีมากขึ้น

4.ลดปริมาณสัตว์น้ำให้ลดน้อยลง เกิดในกรณีที่มีสัตว์ป่าจำพวกที่กินสัตว์น้ำเป็นอาหาร เช่น นกเป็ดน้ำ นกกระยาง นกกระทุง นกกระสา นกกาบบัว งู เหี้ย พังพอน นาก เป็นต้น มีการเพิ่มจำนวนที่มากเกินไป ทำให้สัตว์น้ำลดปริมาณลงโดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่น้ำตามแหล่งที่สัตว์น้ำอยู่มีระดับลดลง การจับสัตว์น้ำมากินเป็นอาหารก็ยิ่งง่ายมากขึ้น อาหารของมนุษย์จึงลดลงไปด้วย

5.เป็นอันตรายต่อมนุษย์โดยตรง สัตว์ป่าบางชนิดมีนิสัยดุร้าย เมื่ออยู่ในสภาพจนตรอกหรือตอนที่คนเผลอหรือช่วงที่มันมีลูกอ่อน อาจจะทำอันตรายให้มนุษย์ได้รับบาดเจ็บและถึงกับเสียชีวิตได้ เช่น เสือชนิดต่าง ๆ สิงโต หมีควาย และช้างป่า บางชนิดมีพิษร้ายแรง เช่น งูเห่า งูจงอาง งูสามเหลี่ยม เมื่อมนุษย์ถูกกัดอาจจะทำให้เสียชีวิตได้ในช่วงระยะเวลาไม่นานนักจึงควรรีบทำการปฐมพยาบาลเบื้องต้นก่อนแล้วรีบนำส่งแพทย์โดยเร็วที่สุด

ที่มา : สัมฤทธิ์ ทองศรี.<u>ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม</u>.2540.

สาเหตุการทำลายทรัพยากรสัตว์ป่า

ปัจจุบันเราใช้ประโยชน์ของสัตว์ป่ายังไม่ถูกวิธีเท่าที่ควร เป็นการใช้อย่างสิ้นเปลืองและเปล่าประโยชน์ และไม่พยายามหาวิธีการทดแทนให้พอเพียงและเหมาะสม จึงทำให้สัตว์ป่าบางชนิดสูญพันธุ์ไปแล้ว เช่น สมันหรือเนื้อสมันและอีกหลายชนิดกำลังมีจำนวนลดลงจนใกล้จะสูญพันธุ์ซึ่งมีสาเหตุหลายอย่าง ดังนี้

1.การลดน้อยลงหรือสูญพันธุ์ไปตามธรรมชาติ สัตว์ทุกชนิดจะมีการปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าหากปรับตัวไม่ได้ก็จะสูญพันธุ์ไปในที่สุด ทั้งนี้อาจจะเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ไฟป่า น้ำท่วม แผ่นดินถล่มหรือภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

2.การลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์จากการล่าโดยตรง สัตว์ป่าจะไม่ลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์อย่างรวดเร็วหากเป็นไปตามระบบห่วงโซ่อาหาร เช่น กรณีของกวางหรือเก้ง ที่ถูกล่าโดยเสือ ซึ่งจะมีผลทำให้จำนวนกวางหรือเก้งลดจำนวนลงบ้าง แต่เมื่อถึงระดับหนึ่งเมื่อกวางหรือเก้งมีจำนวนน้อยลงทำให้เสือหาอาหารได้ยากขึ้น จึงเป็นผลให้เสืออดอยากและลดจำนวนลงและเมื่อจำนวนเสือลดจำนวนลง กวางหรือเก้งก็จะกลับมามีจำนวนมากขึ้นอีก แต่เมื่อมีการล่าจากมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ปริมาณการล่ามิได้น้อยลงมีแต่เพิ่มขึ้นจำนวนของเก้งหรือกวางจึงไม่สามารถจะทดแทนได้ทันจึงมีปริมาณลดลงไปและอาจสูญพันธุ์ไปในที่สุด ซึ่งสาเหตุของการล่าสัตว์ในประเทศไทยก็คือ การล่าเพื่อนำเนื้อหรืออวัยวะไปบริโภคหรือจำหน่าย รวมทั้งการล่าเพื่อนำไปเป็นสัตว์เลี้ยงด้วย

3.การลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์จากการทำลายที่อยู่อาศัย เมื่อมีการบุกรุกป่าไม้และทำลายแหล่งน้ำก่อให้เกิดมลพิษขึ้น ทำให้สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัยและขาดแหล่งอาหารในการดำรงชีพ ถึงแม้จะมีสัตว์หลายชนิดที่สามารถเคลื่อนย้ายที่อยู่หรือปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถปรับตัวได้และต้องตายไปในที่สุด

4.การลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์จากสารพิษ เนื่องจากมนุษย์มีการเพาะปลูกโดยใช้สารเคมีเพื่อจะเพิ่มผลผลิตและกำจัดศัตรูพืช หรือกรณีของเหมืองแร่ที่สารพวกโลหะหนักปนเปื้อนลงแหล่งน้ำ เมื่อสัตว์ป่าได้รับสารเคมีต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะส่งผลเฉียบพลันคือการตายหาก ได้รับในปริมาณที่มาก จะมีการสะสมในตัวสัตว์และถ่ายทอดความผิดปกติทางพันธุกรรมไปยังลูกหลานได้

5.การลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์จากการนำสัตว์อื่นมาทดแทน การนำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ต่างพื้นที่กันไปไว้ในพื้นที่เดียวกัน จะทำให้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจาก การแย่งอาหาร ที่อยู่อาศัย และสามารถถ่ายทอดโรคสู่กันได้ ดังกรณีที่เคยเกิดขึ้นในออสเตรเลียที่นำพันธุ์ปลาเทร้าจากยุโรปมาปล่อยลงในแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อใช้เป็นอาหาร แต่มีผลทำให้ปลาพื้นเมืองเดิมสูญพันธุ์ไปเนื่องจากหาอาหารและขยายพันธุ์สู้ไม่ได้

6.การลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์จากการใช้อาหารได้จำกัด สัตว์หลายชนิดจะมีการปรับตัวให้สามารถกินอาหารได้หลากหลายเพื่อป้องกันความอดอยาก แต่ก็มีสัตว์บางชนิดที่กินอาหารได้น้อยชนิดหากขาดแหล่งอาหารนั้นก็ไม่สามารถปรับตัวและต้องตายไป เช่น หมีแพนด้าซึ่งจะกินไผ่เฉพาะในพื้นที่เท่านั้น หากปราศจากแหล่งอาหารดังกล่าวก็จะตายลง โดยไม่สามารถกินอาหารอื่นทดแทนได้

ที่มา : อภิเษก ปั้นสุวรรณ.<u>เอกสารประกอบการสอนวิชาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</u>. คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.2541.

การอนุรักษ์สัตว์ป่า

มีหลักและวิธีการดังต่อไปนี้

1.อนุรักษ์แหล่งอาศัย

1.1 ประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งได้แก่

1) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) เป็นพื้นที่ที่กำหนดไว้ให้สัตว์ป่าอาศัยและขยายพันธุ์ได้อย่างปลอดภัย เขตที่ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งแรกของประเทศไทย คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จ.กาญจนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2508 ปัจจุบันมี 41 แห่ง เนื้อที่ 18,900,000 ไร่ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน จ.แม่ฮ่องสอน ดอยเชียงดาว จ.เชียงใหม่ ดอยผาช้าง จ.พะเยาและน่าน ดอยหลวง จ.แพร่ แม่กลอง-อุ้มผาง จ.ตาก ห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานีและตาก ทุ่งใหญ่นเรศวร จ.กาญจนบุรีและตาก ภูวัว จ.หนองคาย ภูสีฐาน จ.มุกดาหารและกาฬสินธุ์ ยอดโดม จ.อุบลราชธานี เขาพนมดงรัก จ.ศรีสะเกษ ภูเขียว จ.ชัยภูมิ ซับลังกา จ.ลพบุรี เขาอ่างฤาไน จ.ฉะเชิงเทรา เขาสอยดาว จ.จันทบุรี เขาเขียว จ.ชลบุรี คลองนาคา จ.ระนอง คลองแสง จ.สุราษฎร์ธานี คลองพญา จ.กระบี่ เขาบรรทัด จ.ตรัง พัทลุง และสตูล โตนงาช้าง จ.สงขลาและสตูล และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จ.นราธิวาส เป็นต้น

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะห้ามล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือเก็บหรือทำอันตรายไข่หรือรัง นอกจากนี้จะทำเพื่อการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการโดยได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้ ห้ามยึดถือหรือครอบครองที่ดินหรือปลูกสิ่งปลูกสร้าง ตัดโค่น แผ้วถาง หรือทำลายต้นไม้ ห้ามขุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์ ห้ามเปลี่ยนแปลงทางน้ำตลอดจนทำให้น้ำในแหล่งน้ำเหือดแห้ง เพื่อเป็นการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)

2) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-Hunting Area) คือ พื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่ออนุรักษ์สัตว์ป่าบางชนิดตามประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ นกน้ำ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าแห่งแรกของประเทศไทย คือ เขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อย พื้นที่ติดต่อระหว่างจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา ปัจจุบันมี 48 แห่ง เนื้อที่ 2,606,814 ไร่ ได้แก่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดอยสุเทพ จ.เชียงใหม่ เขาหน้าผาตั้ง จ.อุตรดิตถ์ เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ บึงบอระเพ็ด จ.นครสวรรค์ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบางพระ จ.ชลบุรี เป็นต้น

3) อุทยานสัตว์ป่า (Wildlife Park) จัดในลักษณะซาฟารีเพื่อให้เป็นที่อยู่อันปลอดภัยของสัตว์ เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อศึกษาวิจัยและขยายพันธุ์ก่อนจะปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ มีอยู่ 2 แห่ง คือ อุทยานสัตว์ป่าลำปาว จ.กาฬสินธุ์ และอุทยานสัตว์ป่าเขาพระแทว จ.ภูเก็ต พื้นที่รวมกัน 15,345 ไร่

4) พื้นที่มรดกโลก (World Heritage) เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นเป็นพิเศษซึ่งได้รับความเห็นชอบและประกาศโดย UNESCO มรดกโลกทางป่าไม้และสัตว์ป่าของไทยมีแห่งเดียว คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อของจังหวัดอุทัยธานี กาญจนบุรีและตาก

1.2 หลีกเลี่ยงการรบกวนหรือทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า โดยไม่เผาป่า หรือทำให้เกิดเสียงดัง พร้อมทั้งช่วยป้องกันการเกิดมลพิษทางน้ำ เพราะจะทำให้สัตว์เป็นอันตราย ตกใจ และย้ายถิ่นฐาน

1.3 ป้องกันและควบคุมไฟไหม้ป่าอย่างมีประสิทธิผล โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง

1.4 สร้างแหล่งอาศัยจำลอง มักใช้กับการอนุรักษ์สัตว์น้ำเพื่อให้เป็นที่อาศัยและแพร่พันธุ์ เช่น การสร้างแนวหินเทียมที่จังหวัดภูเก็ต การสร้างปะการังเทียมที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดปัตตานี

2.ดำรงและเพิ่มปริมาณสัตว์

2.1 การออกกฎหมายควบคุม ประเทศไทยออกกฎหมายเพื่ออนุรักษ์สัตว์ป่าเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2443 ใช้ชื่อว่า "*กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่า*" มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองช้างป่าเพียงอย่างเดียว ต่อมาใน พ.ศ. 2503 มี พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และปัจจุบันใช้ พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

2.2 จัดตั้งสวนสัตว์ อาจเป็นสวนสัตว์เปิดหรือสวนสัตว์ปิด เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการอนุรักษ์สัตว์ป่าไปพร้อมกันด้วย

2.3 กวดขันมิให้มีการล่า ทำลาย และจำหน่ายสัตว์ป่า โดยเฉพาะการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ เพราะประเทศไทยเป็นแหล่งค้าสัตว์ป่าแหล่งใหญ่แหล่งหนึ่งของโลก กรณีสัตว์น้ำเค็มในฝั่งทะเลอันดามันนั้น ควรกวดขันมิให้มีการจับในระหว่างวันที่ 15 เมษายน ถึงวันที่ 15 มิถุนายน ของทุกปี เพราะเป็นฤดูสัตว์น้ำวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อน

2.4 การอนุรักษ์ทางวิชาการ เพื่อมิให้สัตว์ป่าหายากหรือที่กำลังจะสูญพันธุ์หมดไปจริง ๆ โดยการจัดตั้งหน่วยงานหรือดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

1) สถานีวิจัยสัตว์ป่า ตั้งเพื่อศึกษาพฤติกรรมและนิเวศวิทยาของสัตว์ป่า ได้แก่ สถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง สถานีวิจัยสัตว์ป่าฉะเชิงเทรา จ.ฉะเชิงเทรา สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง จ.เลย และสถานีวิจัยสัตว์ป่าคลองแสง จ.สุราษฎร์ธานี
2) ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า คือ การนำสัตว์ไปปล่อยเลี้ยงในพื้นที่ขนาดใหญ่คล้ายสภาพธรรมชาติในลักษณะสวนสัตว์เปิด เพื่อเป็นแหล่งศึกษาของประชาชนโดยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ เช่น ห้องนิทรรศการทางธรรมชาติ ห้องบรรยาย ทางเดินชมธรรมชาติและสัตว์ป่า และห้องสุขา มี 10 แห่ง เช่น ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเชิงดอยสุเทพ จ.เชียงใหม่ บึงบอระเพ็ด จ.นครสวรรค์ ห้วยกุ่ม จ.ชัยภูมิ เขาน้ำพุ จ.กาญจนบุรี เขาเขียว จ.ชลบุรี ทรายขาว จ.จันทบุรี และสถานีวิจัยสัตว์ป่าเขาช่อง จ.ตรัง เป็นต้น
3) ศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์ก่อนนำไปปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ และสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ป่าของเอกชน มี 14 แห่ง เช่น ศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าปางตอง จ.แม่ฮ่องสอน เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

ภูเขียว จ.ชัยภูมิ บางพระ จ.ชลบุรี เขาสอยดาว จ.จันทบุรี และโคกไม้เรือ จ.นราธิวาส เป็นต้น ตัวอย่างสัตว์เพาะเลี้ยง ได้แก่ เนื้อทราย กวาง เก้ง กระจง ไก่ป่า ไก่ฟ้า (ไก่ฟ้าพญาลอ ไก่ฟ้าหลังขาว ไก่ฟ้าหลังเทา และไก่ฟ้าหน้าเขียว) นกยูง นกหว้า และนกแว่น (สีน้ำตาลและสีเทา)

4) สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล ตั้งขึ้นเพื่อศึกษาวิจัยพืชและสัตว์น้ำเค็ม เช่น สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล ของมหาวิทยาลัยบูรพา บางแสน จังหวัดชลบุรี

5) การขยายพันธุ์โดยวิธีพิเศษ ส่วนใหญ่ได้แก่ การผสมเทียมและการใช้เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) ปัจจุบันวิทยาการด้านนี้ก้าวหน้าไปมาก จนสามารถทำสำเนา (Cloning) สัตว์ได้ เช่น การทำสำเนาแกะ และวัว จึงควรนำมาปรับใช้กับการขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายากหรือสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์บ้าง ซึ่งบางหน่วยงานกำลังให้ความสนใจ เช่น สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล มีโครงการที่จะทำสำเนาช้างเผือก เป็นต้น

3.สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สัตว์ป่าแก่ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนของชาติ โดยการให้การศึกษาและใช้สื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้มีความรักและเมตตาสัตว์ ไม่รังแก ไม่ล่า ไม่จำหน่าย ไม่ซื้อ หรือไม่กินสัตว์ป่า ซึ่งจะเสริมผลสำเร็จในการอนุรักษ์ในระยะยาวได้เป็นอย่างดี

ที่มา : ราตรี ภารา.<u>ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</u>.2543.